

Peter C. Kjærgaard

Bag facaden
– Darwinindustrien i 2009

Det store darwinistiske supermarked

I 2009 fejres på hele kloden et ganske særligt dobbeltjubilæum: Charles Darwin fylder 200 år og det er 150 år siden *Om arternes oprindelse* udkom; bogen, der lagde fundamentet for den moderne evolutionsteori. Når vi fejrer Darwin, så fejrer vi, at vi i dag kan forstå den rige og mangfoldige natur omkring os, og at vi kan give naturlige forklaringer på, hvorfor den ser ud, som den gør. Vi fejrer den kritiske undersøgelse af livet og verden omkring os. Vi fejrer, at der altid er mere at lære, at både livet og vores viden hele tiden udvikler sig. Det er det simple og vigtige budskab i 2009. Men som ved de fleste andre store begivenheder, sniger kommercialiseringen, misbruget og manipulationen sig ind. Den moderne naturvidenskab går ikke fri. Omkring Darwin er der vokset en hel industri, hvor det ind i mellem, gennem støjen og flimmeret, kan være vanskeligt at se, hvad det egentlig handler om, og hvorfor det er så vigtigt.

Darwinindustrien er kommet for at blive. Den er større, har flere aktører, flere interesser og mange flere penge involveret end nogensinde før. Alle har varmet op til den store fejring i 2009 — eller for nogles vedkommende, den store fornedrelse — af den stiltfærdige victorianske naturforsker, der med en bog sikrede sig udødelighed i videnskabens verden, en statsbegravelse blandt konger i Westminster Abbey, en myldrende og broget skare af jublende tilhængere, smålunkne medløbere, forsigtige tvivlere og rabiater kritikere. Men den har også sikret alle os andre en fuldstændig uoverskuelig mængde af anmeldelser, artikler, læserbreve, pamfletter, bøger, satiriske tegninger, billeder, postkort, plakater, frimærker, dukker, t-shirts og kasketter, for ikke at tale om den syndflod af hjemmesider med alt fra de tørreste akademiske projekter over farvestrålende populære introduktioner til munter satire og ondskabsfuld manipulation.

Det kan være svært at få øje på den rigtige Darwin i dette virvar. Ligeledes er det vanskeligt at skelne mellem, hvem han egentlig var, hvad han stod for, og hvem han er og repræsenterer i dag. Historien om Darwin er samtidig historien om, hvordan Darwin er blevet brugt (Browne 2001). For videnskabsfolk har han en særlig status som flere fags emblematiske grundlægger, fejret ikon og symbol på naturvidenskabens succes, rationalitetens overtag og et bolværk mod sludderens evige genkomst. Biologer, geologer og palæontologer har hver deres lettere tilpassede Darwin. Fysikere, kemikere og matematikere deler begejstringen, men har i mindre grad et helt særligt forhold til ham. Uden for videnskabens verden af indviede specialister er der endnu flere, der gør krav på Darwin og hver med egen dagsorden. Selvom Darwin helt sikkert ville have betakket sig, er der ikke længere noget at gøre. Darwin er allemandseje. Han er blevet overtaget, plyndret, udnyttet, præsenteret, klædt af og på i nu så mange sammenhænge, at det efterhånden er vanskeligt at finde ud af, hvem han er.

Den lokale Darwin

For befolkningen i den lille handelsby Shrewsbury ved Severns bred tæt på grænsen mellem England og Wales er Charles Darwin 'en af vor egne'. I Edinburgh, hvor han studerede medicin, er han naturligvis en Edinburghdreng. Og i Cambridge, hvor Darwin efter de mislykkede medicinstudier i Skotland blev sendt til for at blive uddannet til landsbypræst, er han i helt exceptionel grad blevet fejret som Cambridgemand. Universitetet i Cambridge er den institution og det sted, der har haft størst held med at drive monopolvirksomhed på Darwin. I et større perspektiv, der inkluderer jordomrejsen med Beagle, de fem vigtige år i London, hvor hans videnskabelige karriere tog fart og resten af hans liv i huset i landsbyen Down, hvor han blandt meget andet skrev både *Om arternes oprindelse* og *Menneskets afstamning*, så ser studieårene fra december 1827 til han tog sin afsluttende eksamen d. 22. januar 1831 ikke ud af meget (for Darwins tidlige biografi se f.eks. Darwin 1958; Desmond & Moore 1991; Browne 1995; Aydon 2002). Men det til trods, og selvom Darwin ikke officielt studerede naturhistorie, ikke fik eksamen i faget og aldrig nogensinde har været ansat på universitetet i Cambridge, er det alligevel lykkedes at få folk til at tænke Darwin og Cambridge som et naturligt par. Det er der flere grunde til.

For det første må man ikke underkende vigtigheden af det særlige tilhørsforhold, der gennem mange århundreder har været mellem tidligere studenter og deres kollegier i både Oxford og Cambridge. Her betyder selve byen og den institution, der uddeler graden noget helt særligt. Og der er tale om et forhold, der går begge veje. Darwins farfar, Erasmus Darwin, studerede også i Cambridge, men på St. John's College. Flere andre fra familien blev sendt til

St. John's, og Darwins fine privatskole i Shrewsbury havde også forbindelser til kollegiet. Alligevel blev Darwin sendt til Christ's College.

I 1821 flyttede fættteren Hensleigh Wedgwood fra St. John's på grund af den noget strenge disciplin til fordel for det lidt mere løsslupne studentertilv på Christ's. Når der endelig skulle foretages et kollegieskift, var dette naturligt. Begge kollegier skyldte Lady Margaret Beaufort, Henrik VII's mor, deres eksistens og grundlæggelse i begyndelsen af 1500-tallet og har siden betragtet hinanden som søsterkollegier. Darwins ældre bror, Erasmus, fulgte efter Wedgwood i 1822, og to år senere kom også Darwins anden fætter, William Darwin Fox, til Christ's. Charles og William boede der sammen et enkelt år. Darwin fik et værelse i den centrale gård, lige når man træder ind ad den store port fra St. Andrews Street. I 1858 blev Darwins ældste søn, William, sendt til Christ's College og fik oven i købet med tiden sin fars gamle værelse. Her mødte han Darwins gamle tjener, Impey, der var forbløffet over at høre, at 'unge Darwin' allerede var blevet gift (Darwin var på det tidspunkt knap 50 år). En anden af Darwins sønner, Francis, blev Fellow på Christ's i 1888. En tredje søn, George Darwin, bekostede en Wedgwoodtavle til Darwins gamle værelse i 1885. Familieforbindelsen fortsatte i 1900-tallet. I 1909 fejrede man Darwins 150-års fødselsdag med en særlig udstilling i hans gamle værelse og i 1930'erne blev barnebarnet, Sir Charles Darwin, Master på Christ's College (van Wyhe 2009).

På universitetsplan blev båndene også knyttet tættere og tættere. I 1877 blev Darwin under pomp og pragt — med en abe nedhængt fra loftet som en studentspøg — udnævnt til æresdoktor. Sønnen George blev professor i astrofysik, og siden har det myldret med Darwinfamiliemedlemmer på universitetet og dets kollegier. En stor del af Darwins breve og manuskripter blev doneret til Christ's College og Universitetsbiblioteket af familien, der efterhånden betragtede Cambridge som deres universitet og deres by. Fra fejringen i 1909, hvor Darwin allerede var kørt i stilling som Cambridgemand, har den cantabrigianske darwinindustri stille og roligt overtaget det internationale førerskab (Richmond 2006).

Med det massive Darwin Correspondence Project, der siden 1974 løbende har udgivet en gennembearbejdet udgave af Darwins meget omfattende livslange korrespondance, omhyggeligt kommenteret og med detaljeret noteapparat, har Cambridge University Press også sat sig tungt og autoritativt på markedet over Darwinudgivelser. Op til og i løbet af 2009 er der kommet en lind strøm af altid seriøse akademiske udgivelser herfra. På universitetsmuseerne kan man se Darwins private billesamling fra studenterdagene, finker fra Galápagos Øerne, fisk i sprit fra jordomrejsen med HMS Beagle, rankefødder, geologiske prøver og Darwins eget mikroskop. Alt er stillet op til festen i

2009 med prominente gæster, foredrag, møder, seminarer, konferencer, forestillinger, udstillinger og massevis af Darwinsouvenirs. Alt sammen knytter Darwin endnu tættere til Cambridge — på trods af, at intet af hans eget vigtige videnskabelige arbejde har noget som helst med hverken byen, kollegierne eller universitetet at gøre.

Den engelske Darwin

Cambridge er ikke alene om at gøre krav på Darwin. Det myldrer med lokale Darwin'er. Naturligvis er der Down House Darwin, der markerer det landsted, hvor han slog sig ned med familien og skrev sine to mest berømte bøger. Men der er også Malvern Darwin og Ilkley Darwin, knyttet til hans tilbagevendende vandkure. Og så er der Wales Darwin, fordi han både tog på ferie der, var på en vigtig geologisk tur med Adam Sedgwick og senere i livet tog tilbage for at slappe af og med videnskabelige formål for øje. Endelig er der hele Storbritanniens Darwin: den nationale helt, der fik en statsbegravelse i Westminster Abbey, og som siden er fejret som en af nationens sønner — ikke mindst på grund af sin høje symbolske og helt bogstavelige økonomiske værdi som britisk ikon (Moore 1982).

Under logoet Darwin200 står Natural History Museum i London som den centrale koordinator af Darwinfejringen i hele Storbritannien af alt fra en lokal klub, der vil strikke et kæmpe Darwinportræt, til udstillinger, festivaler og foredrag over hele landet. Her går fejringen af Darwin op i en højere enhed af den hyggelige husven, den suveræne brite og den gode turistforretning. Det er ikke uden en vis historisk ironi. Richard Owen, der tidligt i karrieren gav navn til dinosaurerne og i 1830'erne hjalp Darwin med at bestemme nogle af de vigtige fund fra Beaglejrsen, blev senere en arg modstander af evolutions-teorien. Fra sin magtfulde position på Natural History Museum kontrollerede han i høj grad, hvad Londons befolkning fik at vide om den aktuelle videnskabelige forskning om den levende og forhistoriske natur. Og her var ingen plads til Darwin (Rupke 1994). Siden har det ændret sig, og Natural History Museum står ikke alene som naturlig national koordinator for Darwinfejringen i Storbritannien, men har med sit Darwin Centre iværksat den mest ambitiøse udbygning af museet siden dets grundlæggelse. En kæmpemæssig puppe af beton og glas er det nye hjem for forskere og samlinger, hvor almindelige mennesker nysgerrigt kan følge med. Med Darwin Centre går videnskab og offentlighed op i en højere enhed, som et memento om den anden arv fra Darwin, at videnskabens verden er vores alle sammens verden.

Det samme har Royal Society gennem århundreder, og nu stærkere end nogensinde, hævdet. Men alligevel har medlemskab været forbeholdt en lille eks-

klusiv videnskabelig elite. I den finder man Darwinfamilien ualmindeligt rigt repræsenteret med hele otte personer, der bærer Darwin-navnet, begyndende med Darwins farfar, Erasmus Darwin, og far, Robert Waring Darwin. Naturligvis blev Charles Darwin selv valgt ind. Derefter fulgte sønnerne George Howard Darwin, Francis Darwin og Horace Darwin. Endelig blev barnebarnet Charles Galton Darwin og oldebarnet Richard Darwin Keynes også valgt ind. Alle sønner og barnebarnet blev desuden adlede (Royal Society 2007). Men familiens medlemskab holdt sig ikke kun til personer med Darwinnavnet. Charles Darwins fætter, Francis Galton, var også medlem af selskabet. Oldebarnet Horace Basil Barlow fulgte også, hvad der efterhånden var en familietradition. Fra 1890 har Royal Society uddelt Darwinmedaljen for enestående arbejde inden for et af de områder, som Darwin arbejdede med. I 1999 grundlagde Darwins oldebarn, Stephen Keynes, The Charles Darwin Trust med det formål at fremme det ypperste i forskning og undervisning inspireret af Darwins liv og arbejde. Darwinfamilien er stadig godt repræsenteret i fondet, ud over Stephen Keynes som formand, med Darwins tipoldebarn, Randal Keynes i bestyrelsen. Præsidenten for Royal Society, Martin Rees, der også er Master på Trinity College i Cambridge, er blandt de videnskabelige rådgivere.

Den globale Darwin

Det er dog ikke kun de ærværdige britiske videnskabelige institutioner og Darwinfamilien, der har øje for Darwin. Under overskriften "Evolution for alle" har BBC produceret en hel Darwinsæson på tre af sine tv-kanaler og en af radiokanalerne. En af de gennemgående værter i serierne er en anden britisk naturhistorisk nationalhelt, David Attenborough, der var det naturlige valg i den officielle folkelige mediefejring af Darwin. Også filmindustrien har fået øjnene op for potentialet i Darwinåret. Med Paul Bettany i hovedrollen som Darwin har Jon Amiel instrueret *Creation*, naturligvis som et personligt drama med fokus på den ægteskabelige spænding, opgøret med Gud og tabet af datteren Annie som den krise, der bringer hans skelsættende teori fra glemsel til gennembrud. Heller ikke valget af Bettany er uden ironi. I filmen Master and Commander spillede han skibslægen Stephen Maturin, der under besøget på Galápagosøerne, vel at mærke inden Darwin ankom, var så tæt på at opdage evolutionen, at det kun var fjendens flåde, der forhindrede det. Bettany var således allerede involveret i en af de store Darwinmyter og på vej ind i Darwinindustrien. Evolutionen lå bare og ventede på at blive opdaget på Galápagosøerne. Da den fiktive Dr Maturin blev forhindret, blev det altså Darwin, der fik lov. Og nu vil Bettany i skikkelse af ægtemanden og faren, Charles Darwin, få os alle til at gyse og græde med ham i den smertefulde,

dramatiske og personlige kamp, der ender med, at han endelig træder frem og fortæller verden om sin fantastiske og revolutionerende idé. Dermed bliver endnu en klassisk myte mejslet ind i den offentlige bevidsthed og vanskelig efterfølgende at udrydde. Darwin er stadig engelsk, men filmindustrien gør ham til alles eje.

Også gennem British Council er den nationale stolthed trådt ud i verden i et forsøg på at styre en globalt koordineret Darwinfejring. DarwinNow er ambitionen om, at Storbritannien som tidligere kolonimagt stadig, gennem sine konsulater verden over, har noget særligt at tilbyde i udbredelsen af stil, klasse og civilisation. Blandt mange andre initiativer er britiske forskere, kunstnere og forfattere blevet tilbudt Darwinstipendier til kortvarigt arbejde i alle mulige andre lande end Storbritannien. Man har med andre ord sendt britiske darwinistiske gesandter ud til resten af verden. Internationale Darwinnetværk er også støttet — bare de er ledet fra Storbritannien. Nok erkender man, at man geografisk set har tabt sit imperium. Men Darwin står som en indforstået, britisk garant for intellektuel og kulturel overlegenhed i en verden, der stadig har brug for korrekt, pædagogisk vejledning — på forfuldendt engelsk.

Naturligvis er forsøget på monopolisering af Darwin ikke lykkedes for hverken familien, Cambridge, Natural History Museum eller British Council. Der er alt for mange, der på hver deres måde har taget Darwin til sig og præsenterer hver deres udgave af ham. Siden 1936, i anledningen af 100-året for hans besøg på øerne, har der været en særlig Galápagos Darwin. Indtil da var der ingen, der mente, at Galápagosøerne spillede nogen særlig rolle på Darwins jordomrejse. Men fra jubilæet for besøget kom øerne pludselig til at spille en central rolle i en af de mest udbredte Darwinmyter: Darwin tog på sin ekspedition til Galápagosøerne, studerede forskellen på finkernes næb og, som ved et lynnedslag, opdagede evolution. Herefter hastede han tilbage til England, nedskrev sin teori og holdt den hemmelig i over 20 år af frygt for hvordan "samfundet" ville dømme ham, indtil omstændighederne tvang ham til endelig at offentliggøre den (Sulloway 1982a; 1982b). Siden har Darwin og Galápagos været lige så uadskillelige som Darwin og Cambridge er i dag.

I 1959 gik IUCN (International Union for Conservation of Nature) og UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) sammen om at danne Charles Darwin Foundation som en uafhængig, international forskningsorganisation med formålet at forske i og sikre bevarelsen af Galápagosøernes rige natur. Men på de nu verdensberømte stillehavsoer er man heller ikke ene om at bruge Darwins gode navn. I 2003 sluttede fire australske universiteter sig sammen og blev til Charles Darwin University. Siden midt i 1990'erne er Darwinprisen blevet uddelt til folk med rigtigt dumme eller farlige ideer, som en fejring af forbedringen af det humane

genom gennem dem, som ved et uheld fjerner sig selv fra den fælles genpulje. Darwins arv er global. Hans navn er alles og bliver brugt i alle tænkelige sammenhænge. Men stadig er der én bestemt sammenhæng, der har påkaldt sig særlig opmærksomhed.

Den katolske Darwin

Siden biskoppen af Oxford Samuel Wilberforces strategiske angreb på *Om arternes oprindelse* ved det legendariske møde i British Association for the Advancement of Science og hans anmeldelse af bogen i 1860 har det fra alle sider været en yndlingsfortælling, at kirken og videnskaben lå i krig. På den ene side stod Darwin i videnskabens rustning med *Om arternes oprindelse* i hånden og sine tro allierede omkring sig, styret af generalen i felten, Thomas Henry Huxley, også kendt som Darwins bulldog (Jensen 1988; Brooke 2001; James 2005). På den anden side stod Gud, gammeltestamentlig og kompromisløs, Bibelen højt hævet og sværme af klerikale tjenere, ledt af overbeviste disciple med flammesværd og klare svar. Videnskabens bannerførere har grebet billedet for at vriste sig fri af kirkens magt og tidligere privilegier, i fremskridtets og den moderne verdens navn talt for egen placering som den sidste og endegyldige autoritet over naturens verden. Men billedet er med ligeså stor begejstring blevet dyrket af religiøse grupper fra den centrale magt til den mest afsidesliggende landsby. Og alle andre er blevet narret til at tro og gennem 150 år blevet bekræftet i den principielle, uforsonede og evige kamp mellem religion og videnskab, mellem skabelse og evolution, mellem Bibelen og *Om arternes oprindelse*, mellem Gud og Darwin. Den faktiske historie er helt anderledes kompleks med mange flere nuancer og alliancer på kryds og tværs (Brooke & Cantor 1998; Kjærgaard 2002; Kjærgaard 2005).

Da den daværende pave Johannes Paul II i 1996 tog det første store skridt i retning af en officiel katolsk forsoning, med udstrakt hånd til både Darwin og moderne evolutionsteori, skete det også med henvisning til historien (Johannes Paul II 1997). Men efter nogle første gode år blegnede optimismen efterhånden som Johannes Paul blev svagere, og konservative katolske kræfter fik mere magt i Vatikanet. Med tyske Joseph Alois Ratzinger som Benedict XVI fra 2005 bojede man længere tilbage i sin kritiske stilling til spørgsmålet om evolution og skabelse, end man havde været længe. I sin første messe som pave udtalte han, at mennesket ikke var resultatet af blind evolution alene. Biskoppen af Wien, Christoph Schönborn, var hurtigt ude med en kronik 7. juli 2005 i *New York Times*, hvor han blankt afviste neodarwinismen og erklærede, at den var uforenelig med katolicismen. Det rumlede fælt i Vatikanet. Schönborns syn blev ikke direkte støttet, men der var ingen tvivl om pavens

sympatier. Ved en lukket studiekreds på pavens sommerresidens Castel Gandolfo syd for Rom i september 2007 blev spørgsmålet taget op. I december blev resultaterne af diskussionerne offentliggjort. Benedict XVI erklærede, at Johannes Paul II havde haft sine grunde til at sige, hvad han gjorde i 1996. Men i sin principielle adskillelse af videnskab og religion slog Benedict fast, at Darwins teori ikke endeligt kunne bevises, og at den unødvendigt havde indsnævret vores syn på skabelsen. Hvor Johannes Paul II havde taget skridtet frem og ikke alene anerkendt evolutionsteorien som mere end en hypotese, men som en stærk teori, blev Benedict XVI stående og understregede, at en teori aldrig er mere end det, og særligt hvad livets skabelse angik, havde den haft en negativ indflydelse på, hvordan vi i dag tænkte over det. Selvom den nye pave priste den moderne videnskabs fremskridt, så var der tale om et klart forsøg på en tilbageerobring af tidligere tabt land og privilegier fra en videnskab, hvis udøvere blev ved med at stille spørgsmål, som han mente kun kunne besvares i en religiøs – katolsk – sammenhæng (Horn 2007). Vatikanets nye politik var ikke kompromiseret vej. Det var en kontant udmelding fra en kirke, der nu aktivt ønskede at være helt fremme og sætte dagsordenen i europæisk videnskabspolitik på spørgsmål om f.eks. evolution og stamcelleforskning, der af konservativt religiøse grupper blev opfattet som kontroversielle.

Men da Darwinåret nærmede sig, skyndte Benedict XVI sig ud og sagde, at Vatikanet støttede op om moderne videnskab. Et af trickene var, at evolution i virkeligheden betød ”udrulning af skriftruller”. Der var således ikke principiel stor afstand mellem den skriftkloge katolske udlægning af Guds ord og videnskabens forsøg på at læse Naturens Store Bog. Men der skulle ikke være tvivl om, hvem der havde fat i den lange ende. Johannes Paul II havde i 1990’erne åbnet døren og givet naturvidenskaben friere tøjler. I videnskabens verden jubledede man. Ti år senere fik man fra katolsk side travlt med at gøre det klart, at hans erklæring ikke var andet end en erklæring og dermed ikke havde bindende forpligtelser for Vatikanets politik. Benedict XVI holdt nu igen godt fast i håndtaget og kunne kontrollere, hvad der slap ud og ind. Vatikanet stod fast på sin kontante, ”no regrets” politik. Her var ingen fortrydelse og ingen undskyldninger at hente.

Den anglikanske Darwin

Helt anderledes har den anglikanske kirke reageret. Over for den katolske offensiv har man i England i langt højere grad taget del i den europæiske undskyldningskultur, der siden 1990’erne har spredt sig fra stats- og virksomhedsledere til kirken. Efter århundreder hvor den vestlige verden for egen vindings skyld har pløjet hen over kulturer, folk, dyr og landområder, kombineres

den dårlige samvittighed, den politiske korrekthed og den strategiske snuhed nu i et mylder af officielle undskyldninger. For to år siden undskyldte den anglikanske kirke sin historiske medvirken i slaveriet. I efteråret 2008 var det blevet tid til at sige undskyld til Darwin — 126 år efter hans død — og oven i købet personligt: ”Charles Darwin, 200 år efter din fødsel [i 1809] skylder den anglikanske kirke dig en undskyldning for at misforstå dig og, gennem vores forkerte første reaktion, at medvirke til at andre stadig i dag misforstår dig” (Brown 2008).

Umiddelbart efter undskyldningens offentliggørelse stod alle på nakken af hinanden for at kalde handlingen grinagtig, pinlig og afsporet. Darwinfamilien var hurtigt ude og erklærede, at den undskyldning burde være kommet, mens Charles Darwin stadig var i live og påpegede desuden, at den aktuelle sag havde mindre med Darwin og mere med kirken selv at gøre. Og det har de på sin vis ret i. Undskyldningen var en del af den anglikanske kirkes officielle opvarmning til Darwinåret med et fokus på forsoning og fredelig sameksistens. Men i modsætning til den katolske kirke så var der her tale om en omfavnende og overgivende kirke med det vigtige budskab, at videnskabsfolk ved mest om videnskab — og vi derfor er nødt til at lytte til dem i videnskabelige anliggender. Det gjaldt også Darwin. Nu erkendte man medansvaret for mange af de misforståelser, ikke mindst hvad forholdet mellem videnskab og religion angik, der har bredt sig siden udgivelsen af *Om arternes oprindelse* for 150 år siden. Man kunne dengang have reageret anderledes inden for den anglikanske kirke. I dag er den officielle politik, at det burde man også have gjort — på trods af, at kirken har haft et langt mere forsonligt forhold til Darwin, end det fremgår af den sædvanlige kontante konflikthistorie. Darwin blev begravet i Westminster Abbey. Det bliver man ikke uden kirkens accept. Og i rækken af fremtrædende anglikanske præster har Darwin haft mange tilhængere. For eksempel blev darwinisten Frederick Temple, der i 1860 var medforfatter til den kontroversielle udgivelse *Essays and Reviews*, udnævnt til ærkebiskop af Canterbury i 1896. Temple har været en af historiens mest populære overhoveder for den anglikanske kirke.

Bagved den officielle anglikanske linje lå der også en anden dagsorden. Når kirken åbent og meget offentligt trådte frem inden jubilæumsfesten rigtigt startede, var der en simpel grund. Inden for de seneste par år har flere og flere religiøse antidarwinistiske grupper meldt sig på banen. Ikke kun i England, men i hele Europa og sågar i Danmark, blomstrer nu kreationistiske grupper, der mener, at evolutionsteorien er roden til alt ondt. I den nye kreationistiske bølge får evolutionsteorien, som vi kender det fra klassisk amerikansk kreationisme, dels skylden for moralsk forfald, men nu også for nazisme, fascisme, racisme, kommunisme og terrorisme. I den optik blev selv angrebet på USA

den 11. september 2001 af muslimske kreationister udråbt til at være Darwins skyld (Kjærgaard 2008).

De forskellige grupper trækker på mange af de samme myter og misforståelser om Darwin og evolution, hvoraf en del har lige så lang en historie som *Om arternes oprindelse*. Der er derfor mange lighedspunkter. Men der er også mange forskelle i hvilke lokale og religiøse dagsordner, der trækker læsset, samt i udbredelsen, tilslutningen og finansieringen i de forskellige europæiske lande. Den europæiske vækst af antievolutionære kræfter har i årene op til Darwinåret også fundet vej langt ind i den anglikanske kirkes rækker. Det har længe irriteret den anglikanske kirkes overhoved, ærkebiskoppen af Canterbury Rowan Williams, der flere gange har langet ud efter kreationismen og intelligent design-bevægelsen. Det er derfor, man nu fandt det nødvendigt med en markering af kirkens officielle standpunkt, så det var klart for alle, selv ude i de fjerneste landsbykirker, at man ikke accepterede den religiøst begrundede kritik af Darwin og evolutionslæren, men tværtimod tog begge til sig som en del af det ideologiske, politiske og praktiske grundlag for den anglikanske kirke i det 21. århundrede. Formålet var dermed at banke den voksende gruppe af anglikanske kreationistiske præster på plads.

Den onde Darwin

I den negative ende af Darwinindustrien har man nemlig op til jubilæumsåret været lige så flittige og også varmet grundigt op. Kreationistiske grupper, inklusive de lettere opdaterede, men stadig letgenkendelige intelligent design-bevægelser, over hele verden har de senere år produceret et overvældende antievolutionismateriale, der rækker fra lærebogsmateriale udsendt gratis til skoler, til hæfter, tidsskrifter, dvd'er, bøger og hjemmesider i sådan et tal og på så mange sprog, at overblik er helt umuligt. For langt de flestes vedkommende kan man samles om en fælles fjende i evolutionsteorien og den onde bagmand, Charles Darwin, som personligt bliver gjort ansvarlig for al den misbrug, som evolutionslæren har været ude for og dertil et hav af uhyrlige beskyldninger fra anbefalinger af drab på spædbørn med Downs syndrom til jødeforfølgelserne og Anden Verdenskrigs gaskamre. I det globale kreationistiske cirkus er der nu langt flere penge i omløb end nogensinde tidligere, og flere steder mærker man den større politiske magt. Grupperne spænder fra de gammelkendte, ærkekonservative protestanter over katolikker, muslimer og jøder til hinduer. Centralt i Europarådet så man med stigende bekymring på de hastigt voksende kreationistiske bevægelser. I første omgang nedsatte man en undersøgelseskommission, der skulle lave en hurtig kortlægning af kreationismens spredning i Europa. Konklusionen førte til, at man i oktober 2007 vedtog en

resolution, der i stærke vendinger advarede mod kreationistisk undervisning i de europæiske skoler (Brasseur 2007).

Det, der for alvor havde fået Europarådet til at blive opmærksom på det stigende problem, var udsendelsen i titusindvis af gratis eksemplarer af et muslimsk skabelsesatlas, *Atlas of Creation*. Bogen var kun første bind i en større serie, kendetegnet ved farvestrålende og fantastisk flotte billeder og stærkt manipuleret materiale. Den første bog vejede hele seks kilo og vidnede om en meget pengestærk organisation. Bagmanden er Adnan Oktar, der under navnet Harun Yahya styrer sin organisation benhårdt og professionelt i kampen mod darwinismen. Under sloganet ”En invitation til sandheden” snydes og bedrages der med fossiler, billeder, oversættelser, interviews og opinionsundersøgelser i et omfang, der klart matcher de amerikanske kreationister. Oktars magt er nu så stor i Tyrkiet, at han i efteråret 2008 fik domstolens ord for, at Richard Dawkins’ hjemmeside var personligt fornærmende for ham, og at man dermed kunne lukke al adgang til siden fra Tyrkiet. Tidligere på året var andre hjemmesider blevet blokeret for tyrkiske netsurfere med interesse for evolution ud over den fordrejede version, som Oktar præsenterede på sine egne hjemmesider. Her har man til gengæld kunnet følge verdensbevidenhederne tæt kommenteret, fra den anglikanske kirkes undskyldning til den internationale finanskrisen i efteråret 2008, alt sammen med fokus på den fordærvende darwinisme og den onde, kolde og beregnende Charles Darwin (Kjærgaard 2008).

Historikernes Darwin

Tilbage står, som den nok mindste gruppe af alle dem, der gør krav på Darwin, historikerne. Blandt så stærke og så mange forskellige grupper på globalt plan kan det være vanskeligt at komme til orde og præsentere den autoriserede, historisk korrekte Darwin. Ironisk nok blev betegnelsen Darwinindustrien første gang netop brugt om de historikere, der i 1960’erne og -70’erne i stigende antal arbejdede på fortolkningen og udgivelsen af Charles Darwins arbejde (Ruse 1996). Det nyttede intet, at allerede Loren Eiseley i 1970 beklagede sig over, at Darwinindustrien var ved at være overfyldt (Eiseley 1970, 959). Den voksede, og stadig flere historikere kom til for at beskrive de mange forskellige sider af Darwin. Mange gange har historikere troet, at nu kulminerede det. Første gang ved 100-året for Darwins død i 1982 (Wassersug og Rose 1984). Senere i 1990’erne med en række forskellige biografier stod kampen om ”den rigtige Darwin” (Ruse 1993). Endelig i 2007 erklærede David Oldroyd, næsten lidt træt, at nu var der ikke flere interessante ting at skrive om Darwin; nu var det slut og Darwinindustrien færdig (Oldroyd 2007). Men den slags skal man ikke skrive lige inden et jubilæumsår.

Aldrig før har historikere haft så travlt med Darwin som nu. 2009 har resulteret i en sand boglavine, og der vil nu, til enhvers fortvivelse, være så utrolig meget mere at læse og sætte sig ind i — og meget vanskeligt at vide, hvad man i hvert fald bør læse og lige så vigtigt, hvad man bør holde sig fra. Det gælder hele det store, globale Darwinmenageri i 2009. Og det gælder såmænd også for historikernes 'rigtige Darwin'. Det er svært at finde fodfæste og endnu sværere at få overblik. Hvad skal historikere så stille op? Hvad skal vi gøre? Der er ikke andet at gøre end at tage en dyb indånding, træde et skridt tilbage og holde alle de forskellige Darwin'er i armslængde. Om ikke andet, så viser de, at der er hårdt brug for at få ryddet grundigt op i mylderet. Det er en rigtig god wittgensteiniansk udfordring. Men som Wittgenstein i sin oprydning i filosofien havde svært ved at lade alt være, som det var, kan det godt være vanskeligt for historikeren ikke at blande sig (Wittgenstein 1999: §124). Hvis man gør det, er der nok at lave, og man kunne til tider ønske sig, at Oldroyd havde ret, og at det faktisk var slut. Men det har han ikke. Det er godt, at der er længe til 2032 og det næste jubilæum. Selvom det på det tidspunkt vil være 150 år siden, at Charles Darwin døde, er der ingen grund til at tro, at han ikke vil leve videre i en grad og et omfang, som han selv helt sikkert ville være pinligt berørt over. Tillykke Darwin.

Litteratur

- Aydon, Cyril (2002): *Charles Darwin, His Life and Times*, London: Constable.
- Brasseur, Anne (2007): *The Dangers of Creationism in Europe*, Europarådet, doc 11335.
- Brooke, John Hedley (2001): "The Wilberforce-Huxley Debate: Why Did it Happen?", *Science & Christian Belief*, vol. 13, nr. 2, s. 127-141.
- Brooke, John H. & Cantor, Geoffrey (1998): *Reconstructing Nature: The Engagement of Science and Religion*, Edinburgh: T&T Clark.
- Brown, Malcolm (2008): "Good religion needs good science" (www.cofe.anglican.org/darwin/malcolmbrown.html; seneste adgang 28. oktober 2008).
- Browne, Janet (1995): *Charles Darwin, Voyaging*, London: Jonathan Cape.
- Browne, Janet (2001): "Darwin in Caricature: A Study in the Popularisation and Dissemination of Evolution", *Proceedings of the American Philosophical Society*, vol. 145, nr. 4, s. 496-509.
- Darwin, Charles (1958): *The Autobiography by Charles Darwin 1809-1882*, with original comission restored. Edited with Appendix and Notes by his grand-daughter Nora Barlow, London: Collins.
- Desmond, Adrian & Moore, James R. (1991): *Darwin: The Life of a Tormented Evolutionist*, London: Penguin Books.
- Eiseley, Loren (1970): "Review: The Triumph of the Darwinian Method by Michael T.

- Ghiselin”, *American Anthropologist, New Series*, vol. 72, nr. 4, s. 957-959.
- Horn, Stephan O. (2007): *Schöpfung und Evolution: Eine Tagung mit Papst Benedikt XVI. In Castelgandolfo*, Augsburg: Sankt Ulrich Verlag.
- James, Frank A.J.L. (2005): “An ‘Open Clash between Science and the Church?: Wilberforce, Huxley and Hooker on Darwin at the British Association, Oxford, 1860” i David M. Knight & Matthew D. Eddy (red.): *Science and Beliefs: From Natural Philosophy to Natural Science, 1700–1900*, London: Ashgate, s. 171-194.
- Jensen, J. Vernon (1988): “Return to the Wilberforce-Huxley debate”, *British Journal for the History of Science*, vol. 21, s. 161-79.
- Johannes Paul II (1997): “Le Message à L’Académie Pontificale des Sciences”, *The Quarterly Review of Biology*, vol. 72, s. 377-379.
- Kjærgaard, Peter C. (2002): “Conflict between Science and Religion?” i Niels Henrik Gregersen, Kees van van Kooten Niekerk & Knud Ochsner (red.): *Science and Theology: Twin sisters?*, Århus: Aarhus Universitet, s. 25-55.
- Kjærgaard, Peter C. (2005): “Religion i en videnskabelig verden” i Henrik Brandt-Pedersen & Hans Hauge (red.): *Gud efter Grosboll*, København: Anis, s. 121-148.
- Kjærgaard, Peter C. (2008): “Western Front”, *New Humanist*, vol. 123, nr. 3, s. 39-41.
- Moore, James R. (1982): “Charles Darwin Lies in Westminster Abbey” i R.J. Berry (red.): *Charles Darwin: A Commemoration*, London: Linnaean Society of London, s. 97-113.
- Oldroyd, David (2007), “Darwin’s Geology: The End of the Darwin Industry?”, *Metascience*, vol. 16, s. 25-31.
- Rupke, Nicolaas (1994): *Richard Owen: Victorian Naturalist*, New Haven: Yale University Press.
- Royal Society (2007): List of Fellows of the Royal Society 1660-2007, London: The Royal Society.
- Richmond, Marscha L. (2006): “The 1909 Darwin Celebration: Reexamining Evolution in the Light of Mendel, Mutation, and Meiosis”, *Isis*, vol. 97, nr. 3, s. 447-484.
- Ruse, Michael (1993), “Will the Real Charles Darwin Please Stand Up?”, *The Quarterly Review of Biology*, vol. 68, nr. 2, s. 225-231.
- Ruse, Michael (1996), “The Darwin industry: A guide”, *Victorian Studies*, vol. 39, nr. 2, s. 217-235.
- Schönborn, Christoph (2005): “Finding Design in Nature”, *New York Times*, 7. juli.
- Schönborn, Christoph (2007): *Ziel oder Zufall?: Schöpfung und Evolution aus der Sicht eines vernünftigen Glaubens*, Freiburg: Herder.
- Suloway, Frank (1982a): “Darwin and his Finches: the Evolution of a Legend”, *Journal of the History of Biology*, vol. 15, nr. 1, s. 1-53.
- Suloway, Frank (1982b): “The Beagle Collections of Darwin’s Finches”, *Bulletin of the British Museum of Natural History (Zoology)*, nr. 43, s. 49-94.
- Wassersug, Richard J. & Rose, Michael R. (1984): “A Reader’s Guide and Retrospective to the 1982 Darwin Centennial”, *The Quarterly Review of Biology*, vol. 59, nr. 4, s. 417-437.

Wittgenstein, Ludwig (1999): *Filosofiske undersøgelser*, København: Munksgaard/Rosinante.
Wyhe, John van (2009): *Darwin in Cambridge*, Cambridge: Christ's College.